

9. Bossert T. J. Health sector decentralization and local decision-making: Decision space, institutional capacities and accountability in Pakistan / T. J. Bossert, A. D. Mitchell // *Social Science Medicine*. – 2011. – Vol. 72 (1). – P. 39–48.

10. Buse K. Making Health Policy / K. Buse, N. Mays, G. Walt. – Berkshire : Open University Press, 2005. – 206 p.

11. Collins C. Decentralization / C. Collins // *Health policy and systems development*; WHO document WHO/SHS/NHP/96.1. – Geneva : World Health Organization, 1995. – P. 161–178.

12. Di Matteo L. The determinants of the public-private mix in Canadian Health Expenditures: 1975–1996 / L. Di Matteo // *Health Policy*. – 2000. – Vol. 52. – P. 87–112.

13. Elabassi M. A. Y. Public Health Sector Reform: The Implementation of Federal Decentralisation in Sudan and Its Impact upon the Sector of Public Health / M. A. Y. Elabassi. – Maastricht : Universitaire Pers Maastricht, 2003. – 223 p.

14. Environment and health performance review: Lithuania. – WHO, 2009. – 146 p.

15. Lithuanian Health Information Centre (online database) [Electronic resource]. – Vilnius, 2009. – Mode of access: <http://www.lsic.lt/html/en/lhic.htm>.

16. Owoh K. Fragmenting Health Care: The World Bank Prescriptions for Africa / K. Owoh // *Alternatives*. – 1996. – № 21. – P. 211–235.

17. Overview of Decentralisation Worldwide: A Stepping Stone to Improved Governance and Human Development [Electronic resource]. – New York : UNDP, 2002. – 20 p. – Mode of access: http://www.undp.org/governance/docs/DLGUD_Pub_overview-decentralisation-worldwide-paper.pdf.

18. Patterson D. Political commitment, governance and HIV/AIDS: getting action from our political leadership / D. Patterson // *Canadian HIV/AIDS Policy & Law Review*. – 2001. – № 6. – P. 1–7.

19. Peck J. Political Economies of Scale: Fast Policy, Interscalar Relations, and Neoliberal Warfare / J. Peck // *Economic Geography*. – 2002. – Vol. 78 (3). – P. 331–360.

20. Privatisation in European Health Care: A comparative analysis in eight countries / ed. by H. Maarse. – Maarssen: Elsevier gezondheidszorg, 2004. – 225 p.

21. Saltman R. B. Decentralization in Health Care / R. B. Saltman, V. Bankauskaite, K. Vrangbaek // *Strategies and outcomes*. – Oxford : Open University Press, 2007. – 298 p.

22. Swyngedouw E. Globalisation or ‘Glocalisation’? Networks, Territories and Rescaling / E. Swyngedouw // *Cambridge Review of International Affairs*. – 2004. – Vol. 17 (1). – P. 25–48.

23. Thomas I. G. Environmental policy and local government in Australia / I. G. Thomas // *Local Environment*. – 2010. – Vol. 15. – Issue 2. – P. 121–136.

24. Villadsen S. Decentralisation in SDC’s Bilateral Cooperation [Electronic resource] / S. Villadsen, I. Davies, J. Thaarup. – Copenhagen : SDC, 2007. – 209 p. – Mode of access: <http://www.deza.admin.ch>.

25. Widdus R. Public-private partnerships for health: their main targets, their diversity, and their future directions / R. Widdus // *Bulletin of the WHO*. – 2001. – Vol. 79. – P. 713–720.

Semigina T. V., Doctor in Political Science, Docent, Professor of Academy of Labour, Social Relations and Tourism (Ukraine, Kiev), tv_sem@ukr.net

Decentralization and health policy

Decentralization as a process of institutional restructuring, which aims to transfer power, resources and responsibilities from higher levels may have different dimensions and consequences. Research of decentralization in health care was aimed at determining the form of such restructuring and political practice of their application. Based on the analysis of documents of international and national policy actors it has been defined that decentralization in the area of health policy takes place in the form of deconcentration, delegation of authority, delegation of authority (devolution) or privatization. Decentralization in health care can be an effective means of improving health services more rational allocation of resources, reducing inequalities in access to health services, but it also has significant limitations. Therefore a pragmatic approach should be used based on a balance between the processes of centralization and decentralization.

Keywords: decentralization, authority, privatization, public health.

Semygina T. V., доктор политических наук, доцент, профессор, Академия труда, социальных отношений и туризма (Украина, Киев), tv_sem@ukr.net

Децентрализация и политика здравоохранения

Децентрализация как процесс институциональной реструктуризации, направленный на передачу власти, ресурсов и ответственности от высших ступеней к низшим, может иметь различные измерения и последствия. Исследование

процессов децентрализации в здравоохранении направляется на определение форм такой реструктуризации и политической практики их применения. На основе анализа документов международных и национальных субъектов политики определено, что в сфере здравоохранения децентрализация происходит в форме деконцентрации, делегирования полномочий, передачи полномочий (деволюции) или приватизации. Децентрализация в здравоохранении может быть эффективным средством совершенствования оказания медицинских услуг, рационального размещения ресурсов, уменьшения неравенства в доступе к медицинским службам, однако она имеет и существенные ограничения. Поэтому прагматический подход заключается в обеспечении сбалансированности между процессами централизации и децентрализации.

Ключевые слова: децентрализация, полномочия, приватизация, здравоохранение.

* * *

УДК 32.1:323.2.(510)

Гай-Нижник П. П.,

доктор исторических наук, академик Украинської академії наук, старший науковий співробітник, Національний науково-дослідний інститут українознавства і всесвітньої історії (Україна, Київ), Hal-Nyzhnyk@ukr.net

Чупрій Л. В.,

кандидат філософських наук, доцент, докторант відділу політичних стратегій, Національний інститут стратегічних досліджень (Україна, Київ), chupriy2006@ukr.net

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ, НАЦІОНАЛЬНІ ЦІННОСТІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ЦІЛІ ЯК СТРУКТУРОФОРМУЮЧІ ЧИННИКИ ПОЛІТИКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Розглядаються національні інтереси, національні цінності та національні цілі як засадничі принципи політики національної безпеки. Акцентується увага на їх структуруючій і консолідуючій функціях.

Слід констатувати, що формування політики національної безпеки має бути спрямованим на визначення завдань і цілей такої політики, що найбільш повно може бути відображено в Стратегії національної безпеки. При створенні цієї Стратегії можуть бути використані три основні підходи.

Перший підхід – це коли в основі розробки стратегії лежить ієрархія національних інтересів і цілей. Другий підхід орієнтується на формування ієрархії національних цінностей. Хоча на нашу думку, найбільш оптимальним є третій – інтегрований підхід до дослідження феномену національної безпеки, прихильники якого акцентують увагу на взаємозв'язку національних цінностей, інтересів та цілей.

Саме національні цінності, національні інтереси є головними структуроформуючими чинниками системи забезпечення національної безпеки та важливими засадничими принципами при формуванні Стратегії національної безпеки.

Ключові слова: національні інтереси, національні цінності та національні цілі.

Сьогодні для українського суспільства є характерною криза ціннісно-світоглядних засад, яка проявляється у втраті моральних орієнтирів, зростанні девіантної поведінки, збільшенні розпорошеності і диференціації українського суспільства. Цю кризу можна подолати шляхом переоцінки колишніх норм і побудови на цій основі нової системи цінностей. Відтак актуалізується питання більш ґрунтовного дослідження національних цінностей, національних інтересів та цілей в контексті реалізації політики національної безпеки.

Питаннями дослідження аксіологічних засад політики національної безпеки займаються ряд дослідників, зокрема В.Горбулін, С.Здіорук, О.Литвиненко, А.Качинський, А.Возженников, Г.Новицький, М.Розумний, Б.Парахонський, С.Пирожков, Г.Ситник, М.Ожеван, Ю.Опалько, А.Дацюк, В.Ліпкан та інші. Активно дослідженням цінностей займаються співробітники Інституту філософії та соціології НАН України, зокрема А.Ручка, Е.Головаха, Н.Костенко, А.Колодний, Л.Філіпович, О.Злобіна, Л.Бевзенко, Л.Скокова, Н.Соболева, М.Паращевін інші.

Мета статті: здійснити аналіз національних інтересів, національних цінностей та національних цілей як складових політики національної безпеки в гуманітарній сфері.

Формування політики національної безпеки загалом і, зокрема, в гуманітарній сфері в першу чергу має бути спрямованим на визначення завдань і цілей даної політики, що найбільш повно може бути відображено в Стратегії національної безпеки. При створенні такої Стратегії можуть бути використані два основні підходи.

Перший підхід – це коли в основі розробки Стратегії лежить ієрархія національних інтересів і цілей. Другий підхід орієнтується на формування ієрархії національних цінностей. Хоча на нашу думку, найбільш оптимальним є третій – інтегрований підхід до дослідження феномену національної безпеки, прихильники якого (А.Величко, І.Волощук, В.Горбулін, Б.Демидов, А.Качинський, В.Ліпкан, В.Манілов, С.Пирожков) акцентують увагу на взаємозв'язку національних цінностей та інтересів, необхідності врахування їх взаємозумовленості у дослідженні проблем національної безпеки.

Розглянемо більш детально зазначені підходи. Зокрема в першому підході відбувається орієнтація на “національні інтереси”. Потрібно чітко виразити їх змістовну наповненість. Існує ряд визначень поняття “національні інтереси”. Одна з перших спроб була здійснена в “Малій енциклопедії етнодержавознавства” (1996), де В.Кириченко стверджує, що “національні інтереси” – це “інтегральний вираз інтересів усіх членів суспільства, що реалізуються через політичну систему відповідної держави як компроміс у поєднанні запитів кожної людини і суспільства загалом” [1, с.118]. В даному контексті національні інтереси створюються всіма елементами політичної системи є основою функціонування її складових.

“Енциклопедія етнокультурознавства” визначає “національний інтерес” як “реальну причину дій нації і держави, спрямованих на своє виживання, функціонування і розвиток”, або як “сукупність національних цілей і базових цінностей, які відіграють важливу роль у стратегії і тактиці в галузі національної безпеки” [2, с.421].

Доречно буде нагадати, що у Законі України “Про основи національної безпеки України” національні інтереси українського народу визначаються як “життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток” [3]. На нашу ж думку, ототожнення понять “національні інтереси” і “національні цінності” є некоректним. Позаяк національні цінності лежать в основі національних інтересів, вони визначають їх спрямованість, проте вони не є національними інтересами. Взагалі інтерес можна розглядати як об’єктивно зумовлений мотив діяльності суб’єкта (окремої людини, соціальної спільноти) що складається з усвідомлення ним власної потреби та з’ясування умов і засобів її задоволення. Інтереси тісно пов’язані з потребами, виникнення ж потреби є, власне, початковим етапом формування інтересу. Тому в даному контексті національні інтереси можна кваліфікувати

як визначальні потреби суспільства і держави, що визначаються економічними і геополітичними відносинами даної держави в певну епоху, культурно–історичними традиціями, потребою забезпечення безпеки, захистом населення від зовнішніх і внутрішніх загроз.

З цього приводу Г.В.Новицький зазначає, що національні інтереси – це суб’єктивне усвідомлення основних, життєво важливих потреб країни. Безпека є саме такою потребою. А отже основний національний інтерес України – забезпечення її безпеки. Відтак, не національну безпеку потрібно виводити із національних інтересів, а, навпаки, в основі національних інтересів знаходиться національна безпека [4, с.46]. І.О.Кресінаж вважає, що саме національна свідомість є універсальним вираженням національних інтересів, їх генератором і центром осмислення [5, с.116].

Сам термін “національний інтерес” було запозичено із західної політичної літератури, де він визначався як “державний інтерес”. Саме таке розуміння є переважачим в західних країнах, оскільки вони собою являють здебільшого мононаціональні держави (не стільки в етнічному аспекті, скільки в соціальному). В західних суспільствах нація представляє собою єдність громадянського суспільства і держави, відтак національний інтерес виконує консолідуючу функцію і зменшує протиріччя між інтересами держави та громадянського суспільства.

Значні напрацювання в сфері осмислення національного інтересу має школа “політичного реалізму” (Ганс Моргентау та інші), в якій інтерес розуміється насамперед як зовнішньополітичні пріоритети держави. Для реалістів “державні інтереси” і “інтереси національної безпеки” – це взаємопов’язані чи, навіть, тотожні поняття. Хоча, на нашу думку, дане ототожнення не є достатньо коректним, адже при формуванні інтересів національної безпеки мусять також враховуватися й потреби пересічних громадян та громадянського суспільства.

З точки зору реалістів аналітичне використання поняття “національні інтереси” підкреслює роль держави як втілення національних інтересів. Реалісти вважають, що внутрішньополітичні чинники не можуть розглядатися як національні інтереси, позаякказана група питань належить до сфери “суспільного інтересу”, тобто інтересу, обумовленого різними сегментами громадянського суспільства.

У вітчизняній політології існує декілька підходів щодо розуміння даної категорії та їх систематизації. Стосовно навколишнього зовнішнього світу національні інтереси виражаються у сукупності зовнішньополітичних інтересів держави, які розрізняються по своїй важливості для його життєдіяльності [6].

Розрізняється фіксований (постійний) і змінний зміст національного інтересу. Незмінна частина включає завдання забезпечення зовнішньої безпеки держави. Змінна частина змісту розглядається через призму наявної політичної ситуації, особистісних якостей представників політичної еліти, актуальних тенденцій в різних сферах суспільного життя тощо.

Реальні матеріальні та політичні потреби в розвитку держави можуть змінюватися, а разом з ними

відповідно змінюються інтереси, цілі та засоби зовнішньополітичної діяльності. Зміна потреб та інтересів держави веде до зміни й ідеологічних цінностей.

Виділяють два основні рівні національних інтересів держави: рівень ключових зовнішньополітичних інтересів і рівень специфічних інтересів. Перший пов'язаний із забезпеченням її безпеки і цілісності як соціально-економічної, політичної, національно-історичної та культурної спільності з захистом економічної і політичної незалежності держави. Головні інтереси держава забезпечує усіма військовими, економічними, дипломатичними ідеологічними та культурними засобами[6].

Одним з важливих завдань політики національної безпеки є здійснення систематизації та класифікації національних інтересів за категоріями та рівнями важливості. Зокрема в США виділяють такі категорії національних інтересів: захист Батьківщини; економічне процвітання; пропаганда цінностей; сприятливий світовий порядок. Хоча досить часто загалом там використовуються (як основні) три категорії: безпека; добробут; цінності[7].

Проте варто зауважити, що систематизація національних інтересів – є досить складним, багатограним процесом. При розподілі інтересів за категоріями може виникнути ситуація, коли один і той же національний інтерес одночасно може мати відношення до кількох категорій. Також можуть виникнути дискусії між дослідниками при визначенні рівня важливості того чи іншого інтересу.

В цьому контексті слід відзначити що, розробляючи Стратегію національної безпеки з використанням підходу, в основі якого лежить ієрархія національних інтересів, ми можемо значною мірою її суб'єктизувати, адже завжди можна знайти певні аргументи як на підтримку даної ієрархії, так і проти неї. Особливо потрібно зважати на це в переломні (кульмінаційні) етапи національного розвитку чи глобального розвитку, коли найменша помилка може призвести до значних негативних наслідків.

При використанні даного підходу потрібно також враховувати всі переваги та ризики при визначенні пріоритетності того чи іншого національного інтересу. Зокрема цілком вірогідним є сепарація ситуації, коли ігнорування інтересу, який було визначено як менш важливий у порівнянні з іншими інтересами, може призвести до значних втрат в подальшому. Тому, коли держава відмовляється від досягнення певного національного інтересу, вона обмежує й потенційну свободу своїх можливих дій, спрямованих на гарантування національної безпеки. З іншого боку, коли держава занадто актуалізується на певному національному інтересі, то це може призвести до недостатнього рівня врахування інших інтересів, що також загрожує виникненням додаткових негативних наслідків для безпеки держави.

Так, наприклад, за часів президентства у США Дж.Буша(молодшого), головний пріоритет віддавався використанню здебільшого силових методів при розв'язанні багатьох зовнішньополітичних проблем, без врахування важливості використання "м'яких методів", що призвело до значного падіння міжнародного іміджу

США. Сьогодні подібні, але ще більш гіпетрофовані, методи спостерігаються (взято на озброєння) у Російській Федерації, яка, грубо порушивши міжнародне законодавство, здійснила силове захоплення частини суверенної української території – Криму й неприховано прагнути анексувати південно-східні області України. При цьому керівництво Росії (В.Путін) намагається брехливо прикрити відвертий акт агресії нібито захистом російськомовного населення, права якого порушується, що аж ніяк не відповідає дійсності. Усе це є наслідком примітивного застарілого (радянсько-комуністичного) мислення та неоімперської політики владної верхівки Росії, зокрема В.Путіна, який до цього часу не може змиритися з розпадом Радянського Союзу, вважаючи той факт найгроздіознішою катастрофою минулого століття.

Слід також констатувати, що на формування ієрархії національних інтересів значний вплив здійснюють й пристрасті або стереотипи політичного мислення. Так, скажімо, певні політичні сили можуть визначити найважливіші такі національні інтереси, які, перш за все, є пріоритетними для них самих, а не для безпеки держави. Тому при формуванні ієрархії національних інтересів потрібно враховувати всю різноманітність та суперечливість умов, що впливають на вказаний процес. У подальшому, в силу ускладнення та суперечливості чинників, які впливають на формування системи забезпечення національної безпеки та міжнародних відносин, ці процеси ще більш ускладнюватимуться й досить важко піддаватимуться достовірному кількісному та якісному аналізу.

Разом з тим, формуючи систему національних інтересів, першочергові слід враховувати національні цінності, позаяк саме вони закладають аксіологічну основу системи національної безпеки держави. Національні інтереси можуть переплітаються з загальними базовими цінностями (територіальною цілісністю, політичним виживанням), а з деякими й можуть входити в суперечності (забезпеченням невід'ємних прав людини тощо).

Методологічні та теоретичні аспекти категорії "національна цінність" у контексті формування політики національної безпеки.

Зважаючи на те, що національні цінності є важливими передумовами і базовими засадами забезпечення національної безпеки країни й, зокрема, важливими чинниками формування політики національної безпеки у гуманітарній сфері, вважаємо за доцільне детальніше розглянути вказану категорію.

Саме система національних цінностей утворює правову, філософську та етичну основу для забезпечення подальшого існування держави. Їх втрата може призвести до зникнення нації як самостійного суб'єкта міжнародних відносин[8, с.105].

Аналізуючи поняття "національні цінності" слід зазначити, що це предмети, явища та їх властивості, що задовольняють потреби особи, суспільства і держави в безпечному існуванні та прогресивному розвитку[9, с.18]. А.В.Возженников, в свою чергу, вважає, що національні цінності – це наявні та ідеальні соціальні, матеріальні та духовні блага, що задовольняють потреби та інтереси людей і сприяють прогресивному розвитку особи, суспільства і держави[10, с.14]. Визначаю-

чи дане поняття слід констатувати, що саме національні цінності є певними концептуальними, ідеологічними основами, консолідуючими чинниками, важливими життєвими орієнтирами на шляху ефективного суспільного розвитку. Так А.В.Малишев зазначає: "...спільнотам характерні цінності як об'єктивні параметри внутрішнього середовища, чітко дотримання яких є домінантою їх успішного розвитку" [11, с.17].

Проблема формування та закріплення системи національних цінностей є надзвичайно важливою для українського суспільства. Сьогодні для нашого суспільства є характерною криза ідентичності, яка проявляється у світоглядній невизначеності, розмитості суспільних цінностей, розпорошеності і значній диференціації українського суспільства. Переконані, що цю кризу можна подолати шляхом переоцінки колишніх (застарілих) норм і в побудові на цій основі нової системи цінностей. Тільки національні цінності можуть бути стійким фундаментом для гармонізації інтересів людини, сприяння стабільності суспільства та сталого розвитку держави [12, с.6]. Відтак провідною ідеєю Стратегії національної безпеки має стати теза про активізацію зусиль, спрямованих на консолідацію української нації навколо спільних національних інтересів та цінностей.

Аналізуючи поняття "національні цінності" Г.П.Ситник небезпідставно стверджує, що виходячи з аналізу поняття "національна безпека", можна констатувати, що національні цінності – це цінності індивіду (особистості), цінності суспільства та цінності держави. Об'єктивне існування і вплив на безпеку особи, суспільства, держави та людської цивілізації природних і суспільних явищ зумовлює можливість розподілу цінностей на природні й соціальні [13, с.123].

При цьому, загалом, слід розрізняти природні і соціальні цінності. Основоположними для людини є природні цінності, пов'язані з потребами у їжі, житлі, задоволенні інших біологічних потреб тощо. Для держави природною цінністю є цілком визначена географічно територія, належний захист якої забезпечує безпеку держави. Природні ресурси є також важливими природними цінностями як суспільства, так і держави. Вони формують потенціал, який може бути використаний державою для гарантування національної безпеки.

Соціальні цінності характеризують людину як суспільну істоту. Будь-який об'єкт, який розглядається як життєво важлива умова існування даної спільноти, може бути соціальною цінністю. Соціальні цінності виступають критерієм оцінки вчинків соціальних груп і окремих індивідів щодо прийнятої ними системи цінностей.

Дослідження базових цінностей певного народу чи нації здійснювали як вітчизняні, так і міжнародні соціологічні служби. Зокрема, ще в листопаді 2005 року Національний інститут стратегічних досліджень проводив соціологічне опитування щодо виділення основних національних цінностей. Отримані результати були такими (див. Табл.1).

Таблиця 1

Система цінностей

Цінність	%
Добробут	46,5

Справедливість	44,3
Стабільність	40,9
Права людини	37,4
Порядок	36,1
Рівність перед законом	30,2
Свобода	18,1
Духовність	14,6
Патріотизм	13,1
Взаємодопомога	10,1
Ефективність	4,1

Грунтовне дослідження цінностей різних народів Європи у 2010 році здійснювали Європейськосоціологічні інституції зокрема TheEuropeanSocialSurvey [14]. Серед основних рис типового українця дослідники виділяють: стурбованість власною безпекою, прагнення до самоствердження (влади, статусу, багатства), невміння самостійно приймати рішення, насторожене відношення до змін, слабковиражене прагнення радити життя. Більшість із цих ознак, на думку аналітиків, породжені невпевненістю у завтрашньому дні. В цьому громадяни України радикально відрізняються від жителів більшості європейських країн з багатолітньою демократією, низьким індексом корумпованості органів управління і стабільною економікою – наприклад, від скандинавських держав (Данії або Швеції) чи від країн північного заходу континенту (таких як Голландія, Бельгія, Франція і Німеччина).

В Україні дослідженням цінностей активно займаються співробітники Інституту соціології НАН України. Так, зокрема, А.А.Ручка досліджує ціннісні пріоритети населення України і виділяє п'ять ціннісних синдромів.

Перший ціннісний синдром охоплює вітальні цінності – здоров'я (4,74 бали за 5-бальною шкалою), сім'я (4,72), діти (4,67), добробут (4,67) (середній бал – 4,73).

Другий ціннісний синдром охоплює соціальні цінності: створення в суспільстві різних можливостей для всіх, сприятливий морально-психологічний клімат у суспільстві, соціальна рівність (середній бал – 4,06).

Третій ціннісний синдром охоплює традиціоналістські цінності: національно-культурне відродження, участь у релігійному житті (середній бал – 3,47).

Четвертий ціннісний синдром охоплює самореалізаційні цінності: цікава робота (праця), суспільне визнання, підвищення освітнього рівня, розширення культурного кругозору (середній бал – 3,70).

П'ятий ціннісний синдром охоплює політико-громадянські цінності: державна незалежність країни, демократичний розвиток країни, участь у діяльності політичних партій і громадських організацій тощо (середній бал – 3,51) [15, с.118].

Тобто, за даними Інституту соціології НАН України, пріоритетними для українців є вітальні та соціальні цінності.

Досить ґрунтовно проблемою національних цінностей займалися також В.П.Горбулін та А.Б.Качинський. Вони структурували систему національних цінностей, поділяючи їх на цінності

індивіда, цінності суспільства та цінності держави [9, с.107]. На думку вищезгаданих дослідників подальше існування держави й нації має розглядатися крізь призму її ціннісного ядра, що консолідує суспільство, а саме: національна безпека, духовні надбання, добробут, система міжнародних зв'язків, патріотизм і соціальна справедливість.

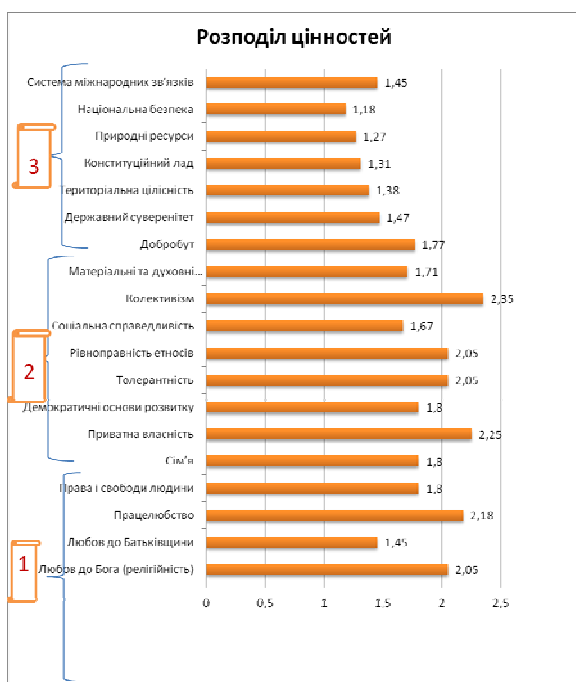
На нашу думку, до вище визначеної системи цінностей варто додати також ще й такі індивідуальні цінності як: моральність; релігійність; взаємотерпимість; миролюбність; доброзичливість; працелюбство; сім'я (сімейні цінності) тощо, які завжди були притаманними українцям і відображають сутнісні засади українського національного характеру.

Ми проводили в рамках даного дослідження експертне опитування щодо визначення домінуючих національних цінностей (цінності індивідуума, суспільства і держави) українців. Відтак, авторизапропонували експертам оцінити цінності по пріоритетності, де: 1 – найважливіша цінність, 2 – менш важлива; 3 – недостатньо важлива цінність). Були отримані такі результати (див. Діагр.1).

Діаграма 1

Національні цінності українського народу

(1 – індивідуальні цінності, 2 – цінності суспільства, 3 – цінності держави)

Якщо ж спробувати визначити ядро домінуючих цінностей українського народу, то за даними експертного опитування, до них слід віднести: патріотизм, права і свободи людини, соціальну справедливість, матеріальні та духовні надбання українського народу, національну безпеку, природні ресурси, конституційний лад. Власне, саме зухвале порушення ключових національних цінностей владною верхівкою, зокрема прав і свободи людини, її безпеки, соціальної справедливості призвело до виникнення у листопаді–грудні 2013 року протестного Майдану та вибуху Революції Гідності в січні–лютому 2014 року.

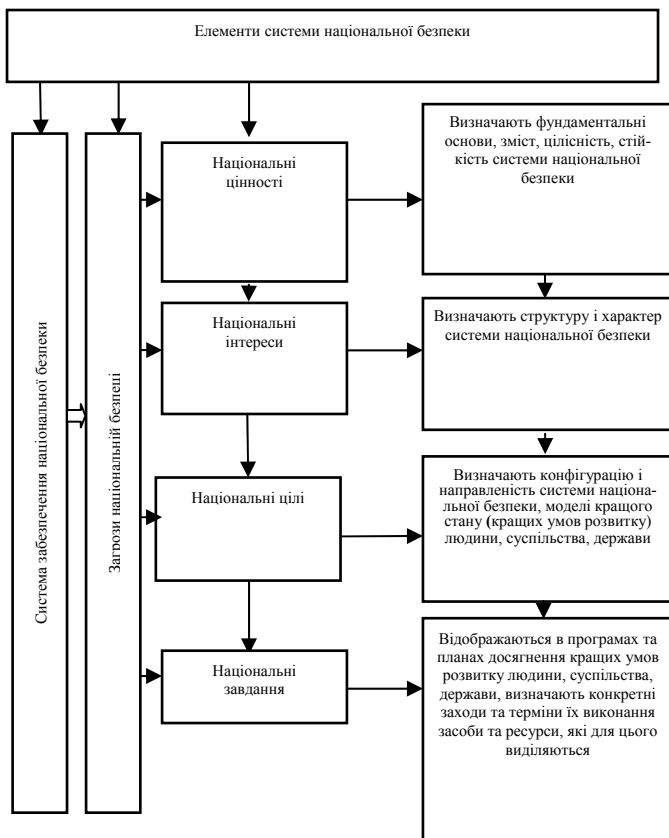
На основі національних інтересів та національних цінностей формуються національні цілі. Їх сутнісні характеристики визначаються динамікою та суперечливістю розвитку середовища існування суспільства і держави. Національні цілі – це конкретні ключові завдання, які держава ставить перед собою заради захисту національних інтересів та національних цінностей. Національні цілі – це своєрідні дороговкази розвитку суспільства до побудови моделі кращого стану (безпечніших умов розвитку та життєдіяльності) кожної людини, суспільства, держави.

Протеза умов сучасної української реальності чітка реалізація тріади основних рушійних сил системи забезпечення національної безпеки (національні цінності – інтереси – цілі), постійно стримується недостатнім рівнем консолідації українського суспільства, що призводить до того, що інтереси, і тим більше – цілі, різних суспільних груп за певних умов набувають антагоністичного характеру та за умов розмитості загальнонаціональної ідентичності, вони не проявляють прагнення до діалогу та порозуміння заради суспільного блага.

Один із фахівців з цього питання Г.П.Ситник, наприклад, у своєму дослідженні щодо взаємодії різних структурних елементів системи забезпечення національної безпеки прийшов до висновку, що національні цінності визначають сутність (зміст), цілісність і стійкість, національні інтереси – структуру і характер, а національні цілі – конфігурацію та спрямованість формування та функціонування даної системи [13, с.46]. Ці ним було відображено у вищевказаній схемі (Див. Схему 1).

Схема 1

Взаємодія національних цінностей, інтересів, цілей та завдань та їх вплив на формування і функціонування системи забезпечення національної безпеки

Вибір національних цілей – це одне з головних і пріоритетних завдань держави, який впливає на подальший її суспільно-політичний та економічний розвиток та становлення на міжнародній арені.

Підсумовуючи, слід констатувати, що формування політики національної безпеки, в першу чергу, повинно бути спрямованим на визначення завдань і цілей даної політики, що найбільш повно може бути відображено в Стратегії національної безпеки. При створенні Стратегії можуть бути використані три основні підходи.

Перший підхід – це коли в основі розробки стратегії лежить ієрархія національних інтересів і цілей. Зокрема такий підхід використовується в США та Російській Федерації.

Другий підхід орієнтується на формування ієрархії національних цінностей.

Проте, на нашу думку, найбільш оптимальним є третій – інтегрований підхід до дослідження феномену національної безпеки, прихильники якого (А.Величко, І.Волощук, В.Горбулін, Б.Демидов, А.Качинський, В.Ліпкан, В.Манілов, С.Пирожков) акцентують увагу на взаємозв'язку національних цінностей, інтересів та цілей. Саме національні цінності, національні інтереси є головними структуроформуючими чинниками системи забезпечення національної безпеки та важливими засадничими принципами при формуванні Стратегії національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – 942 с.
2. Енциклопедія етнокulturознавства. – К.: Друкарня Державної академії керівних кадрів культури та мистецтв, 2001. – 528 с.
3. Политология. Словарь. – М.: РГУ, 2010. – 564 с.
4. Новицький Г.В. Теоретико-правові основи забезпечення національної безпеки України: Монографія / Г.В. Новицький. – К.: Інтертехнологія, 2008. – 496 с.
5. Кресіна І.О. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. – К.: Вища школа, 1998. – 392 с.
6. Довідник з політології. Національні інтереси // Електронний ресурс. Режим доступу: http://slovník.com.ua/?grupa=3&id_sl=127
7. Schmitt M. Identifying National Objectives and Developing Strategy: A Process Oriented Approach // Strategic Review. – Winter 1997. – Vol. XXV, No.1. – P.24–37.
8. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України. – К.: Інтертехнологія, 2009. – 272 с.
9. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Стратегія національної безпеки України в аксіологічному вимірі: від "суспільства ризику" до громадянського суспільства // Стратегічна панорама. – 2005. – №2. – С. 13–27.
10. Возженников А.В. Национальная безопасность: теория, практика, стратегия. – М.: НПО "Модуль", 2000. – 240 с.
11. Малышев А.В. Новая общесоциологическая теория (парадигма). – Винница: Изд. Винница, 1997. – 96 с.
12. Парохонський Б.О. Національні інтереси України (духовно-інтелектуальний аспект). – К.: НІСД, 1993. – 43 с.
13. Ситник Г.П. Державне управління національної безпеки (теорія і практика). – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 408 с.
14. The European Social Survey // Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://ess.nsd.uib.no/>
15. Ручка А. Ціннісна ментальність вікових груп соціуму // Соціологічні дослідження культури: концепції та практики. Колективна монографія. – К.: Інститут соціології, 2010. – С. 117–127.

References

1. Mala entsiklopediya etnoderzhavoznavstva / NAN Ukrainy. In-t derzhavy i prava. – K.: Dovira: Geneza, 1996. – 942 s.
2. Entsiklopediya etnokulturuznavstva. – K.: Drukarnya Derzhavnoyi akademiyi kerivnih kadrov kulturi ta mistetstv, 2001. – 528 s.
3. Politologiya. Slovar. – M.: RGU. V.N. Kononov, 2010. – 564 s.
4. Novitskiy G.V. Teoretiko-pravovi osnovi zabezpechennya natsionalnoyi bezpeki Ukraini: Monografiya / G.V. Novitskiy. – K.: Intertehnologiya, 2008. – 496 s.
5. Kresina I.O. Ukrayinska natsionalna svidomist i suchasni politichni protsesi. – K.: Vischa shkola, 1998. – 392 s.
6. Dovidnik z politologii. Natsionalni Interesy // Elektronniy resurs. Rezhim dostupu: http://slovník.com.ua/?grupa=3&id_sl=127
7. Schmitt M. Identifying National Objectives and Developing Strategy: A Process Oriented Approach // Strategic Review. – Winter 1997. – Vol. XXV, No.1. – P.24–37.
8. Gorbulin V.P., Kachinskiy A.B. Zasadi natsionalnoi bezpeky Ukrainy. – K.: Intertehnologiya, 2009. – 272 s.
9. Gorbulln V.P., Kachinskiy A.B. Strategiya natsionalnoi bezpeky Ukrainy v akslologichnomu vimyri: vid "suspilstva riziku" do gromadyanskogo suspilstva // Strategichna panorama. – 2005. – №2. – S.13–27.
10. Vozzhennikov A.V. Natsionalnaya bezopasnost: teoriya, praktika, strategiya. – M.: NPO "Modul", 2000. – 240 s.
11. Malyishev A.V. Novaya obschesotsiologicheskaya teoriya (paradigma). – Vinnitsa: Izd. Vinnitsa, 1997. – 96 s.
12. Parahonskiy B.O. Natsionalni Interesy Ukrainy (duhovno-intelektualniy aspekt). – K.: NISD, 1993. – 43 s.
13. Sitnik G.P. Derzhavne upravlinnya natsionalnoi bezpeky (teoriya i praktika). – K.: Vid-vo NADU, 2004. – 408 s.
14. The European Social Survey // Elektronniy resurs. – Rezhim dostupu: <http://ess.nsd.uib.no/>
15. Ruchka A. Tsinnisna mentalnist vikovih grup sotsiumu // Sotsiologichni doslidzhennya kulturi: kontseptsii ta praktiki. Kolektivna monografiya. – K.: Institut sotsiologii, 2010. – S.117–127.

Hai-Nyzhnyk P.P., Doctor of Historical Sciences, Academician of the Ukrainian Academy of Sciences, Senior Researcher, National Research Institute of Ukrainian and world history (Ukraine, Kiev), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Chupriy L.V., Ph.D., of Philosophical sciences, Associate Professor, Department of doctoral political strategies, the National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kiev), chupriy2006@ukr.net

National interests, national values and national goals like structure forming factors of national security policy

The purpose of the article is to analyze the national interests, national values and national goals as the components of national security in the humanitarian field.

In summary, it should be noted that forming the national security policy in general and particularly in the humanitarian field at the first place should be aimed at determining the goals and objectives of this policy, that may be more fully reflected in the National Security Strategy. Creating a strategy, we should use three main approaches.

The first approach is when the development strategy is based on a hierarchy of national interests and objectives. The second approach focuses on the formation of a hierarchy of national values. Although we believe that the most optimal integrated approach to the phenomenon of national security, supported by A.Velichko, I.Voloshchuk, V.Horbulin, B.Demidov, A.Kachynskyy, V.Lipkan, B.Mantlov, S.Pyrozhhov, focuses on the relationship of national values, interests and goals. This national values and national interests are the main structure forming factors of national security and critical and fundamental principles in the process of forming the National Security Strategy.

Keywords: national interests, national values and national goals.

Гай-Нижник П.П., доктор исторических наук, академик Украинской академии наук, старший научный сотрудник, Национальный научно-исследовательский институт украиноведения и всемирной истории (Украина, Киев), Hai-Nyzhnyk@ukr.net

Чуприй Л.В., кандидат философских наук, доцент, докторант отдела политических стратегий, Национальный институт стратегических исследований (Украина, Киев), chupriy2006@ukr.net

Национальные интересы, национальные ценности и национальные цели как структуроформирующие факторы политики национальной безопасности

Рассматриваются национальные интересы, национальные ценности и национальные цели как основополагающие принципы политики национальной безопасности. Акцентируется внимание на их интегрирующей и консолидирующей функциях.

Следует констатировать, что формирование политики национальной безопасности должно быть направленным на определение задач и целей данной политики, что наиболее полно может быть отражено в Стратегии национальной безопасности. При создании Стратегии могут быть использованы три основных подхода.

Первый подход – когда в основе разработки стратегии лежит иерархия национальных интересов и целей. Второй подход ориентируется на формирование иерархии национальных ценностей. Хотя по нашему мнению, наиболее оптимальным является третий – интегрированный подход к исследованию феномена национальной безопасности, сторонники которого акцентируют внимание на взаимосвязи национальных ценностей, интересов и целей.

Именно национальные ценности, национальные интересы являются главными структуроформирующими факторами системы обеспечения национальной безопасности и основополагающими принципами при формировании Стратегии национальной безопасности.

Ключевые слова: национальные интересы, национальные ценности и национальные цели.

* * *

УДК 327.8

Ветринський І.,

кандидат політичних наук, науковий співробітник, Інститут всесвітньої історії НАН України (Україна, Київ), salcicha@mail.ru

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНА СТРАТЕГІЯ УКРАЇНИ: ГЕОПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ

З часів проголошення незалежності розвиток України відбувався за умови впливу двох геополітичних полюсів Росії та ЄС. Традиційно вплив РФ був переважним, але політична криза 2014 року принципово змінила акценти у внутрішній та зовнішній політиці нашої держави на користь саме євроінтеграційного вектору. В даній статті робиться спроба розглянути особливості побудови взаємин між Україною та ЄС, їх історію та потенційні перспективи для геополітичного становища нашої держави. А також проаналізувати регіональний геополітичний контекст євроінтеграційної стратегії України. Нажаль за роки незалежності так і не було розроблено та

втілено необхідної геополітичної стратегії, яка б дозволила державі стати повноправним суб'єктом на міжнародній арені. Європейський вектор стає визначальним для зовнішньої політики України і ЄС вже продемонстрував готовність до підтримки євроінтеграційних прагнень нашої держави, однак за умови здійснення українською владою реальних кроків в цьому напрямку.

Ключові слова: євроінтеграційна стратегія, геополітика, глобалізація.

Кризові події кінця 2013 початку 2014 року в Україні зумовили появу низки нових тенденцій у соціально-політичному житті держави. Зміна вищого керівництва держави, що відбувалася на тлі драматичних та навіть трагічних подій, відкрила можливості для глибоких реформ вітчизняної соціально-політичної системи, наближення її до європейських стандартів демократії. Крім того внутрішні трансформації зумовили фактичну зміну зовнішньополітичного курсу, замість непевних перспектив балансування між "російським" та "європейським" векторами зараз ми маємо вимушену однозначність. Непевні та відверто непрофесійні дії колишньої влади на міжнародній арені, що зводилися до постійного пошуку шляхів з одного боку задовольнити російські інтереси в Україні, з іншого змалювати "красиву картинку" для Європи з метою залучення звідти коштів та інвестицій, призвели до повної здачі урядом В.Януковича національних інтересів і практично до втрати суб'єктності в міжнародних відносинах. Реакція РФ на події в Україні продемонструвала відверте небажання першої будувати стосунки на конструктивній та партнерській основі, замість цього демонструється безпрецедентний тиск аж до погрози військової інтервенції. За цих умов єдиним перспективним вектором зовнішньої політики України є євроатлантичний.

В даній статті робиться спроба розглянути особливості побудови взаємин між Україною та ЄС, їх історію та потенційні перспективи для геополітичного становища нашої держави. А також проаналізувати концептуальні регіональний геополітичний контекст євро інтеграційної стратегії України.

Європейська інтеграція вже протягом тривалого часу є одним з провідних напрямів зовнішньої політики України. Проте зважаючи на те, що багато задекларованих ідей, цілей та завдань поставлених керівництвом нашої держави на цьому шляху залишилися на рівні прагнень, так і не набувши практичного змісту, розглянути вітчизняну євроінтеграційну стратегію та її вплив на Україну буде доцільно з кількох позицій: потенційний вплив (за умови активної роботи та практичної реалізації), реальний вплив (те, що маємо на сьогоднішній день). Крім того, виходячи з заявленої теми ми розглянемо вплив згаданої стратегії на геополітичне становище, а також на процес демократизації України.

Перед усім треба розглянути історію створення та природу Євросоюзу в якості геополітичного центру. Після Другої світової війни більшість держав Європи дійшли висновку, що наступного подібного конфлікту цивілізація може не пережити. Почалися пошуки принципово нових підходів до міжнародних відносин, послідовна та ефективна стратегія європейської інтеграції є безпрецедентним явищем з огляду на її масштаби та глибину інтеграції. Ще важливішим є той факт, що подібна кооперація реалізується між колишніми смертельними ворогами (Франція, Німеччина). Таким чином Європейський союз цілком